

BYGGNADERS SÄRDRA

EN STILHISTORISK HANDBOK
1880-1960

Byggnaders särdrag

STILHISTORISK HANDBOK 1880-1960

Dnr: B 5081-2823/95

TITEL: Byggnaders särdrag - Stilhistorisk handbok 1880-1960

UTGIVNINGSDATUM: Oktober 1996

UTGIVARE: Boverket

UPPLAGA: 1:3 3.000 ex:

TRYCK: Halls Offset, Växjö

ISBN: 91 7147 213-4

ISSN: 1400-1012

SAMMANDRAG: Ett lands identitet utgörs till en betydande del av dess byggda miljö- och byggnadsbestånd. Det är därför viktigt att den historiska upplevelsen och tidsdimensionen som bebyggelsen förmedlar inte försvinner och karaktären utplånas vid underhåll och ombyggnad. Inte minst för att Sverige, i jämförelse med andra Europeiska stater, har ett ungt byggnadsbestånd. I Plan- och bygglagens (PBL) tredje kapitel finns därför en paragraf (3:10) där krav finns på ett varsamt handlingsätt mot den befintliga bebyggelsen.

Skriften *Byggnaders särdrag - Stilhistorisk handbok 1880-1960* är uppdelad i olika tidsperioder byggd på ritningar av byggnader och byggnadsdetaljer. Avsikten är att fästa uppmärksamheten på de olika periodernas karaktäristiska uttryck i byggnaderna. Boken är tillkommen för att vara ett hjälpmedel vid bygglovgivning, men den kan även ge inspiration och kunskap åt alla dem som hyser ett intresse för den byggda miljön och dess utformning.

SÖKORD: Sverige, PBL. 3 kapitlet, byggd miljö, varsamhet, beslutsunderlag, folkhemets bostäder, ritningar, fysisk planering, kulturmiljövård, bärkraftig utveckling, stadsmiljö, bygglov, detaljplaner, renovering, byggnadsvård, underhåll, ombyggnad, underhåll, ombyggnad, renovering, byggnadsvård, arkitekturhistoria, färgsättning, stilhistoria, byggnadsdetaljer, fönster, dörrar, fasader, balkonger, tak, entréer, planlösningar, 1880-tal, 1900-tal, jugend, nationalromantik, funktionalism, 20-talsklassicism.

BOKEN KAN BESTÄLLAS FRÅN:

Boverket

Publikationsservice

Box 534

371 23 Karlskrona

Tel: 0455-530 50

Fax: 0455-819 27

© BOVERKET 1996

Kopiering av innehållet i boken är tillåten

TEXT OCH LAYOUT: Urve Lepasoon

FOTO: Urve Lepasoon, om ej annat anges

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD	5
INLEDNING	7
1880-TAL	16
1890-TAL	24
JUGEND	32
NATIONALROMANTIK	38
1920-TAL	44
FUNKTIONALISM	52
1940-50-TAL	60
LITTERATUR	74
ORDLISTA	79

FÖRORD

3 KAP. PLAN- OCH BYGGLAGEN I O § KRAV PÅ BYGGNADER

"Ändringar av en byggnad skall utföras varsamt så att byggnadens särdrag beaktas och dess byggnadstekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas till vara."

Ett lands identitet utgörs till en betydande del av dess byggda miljö, landets byggnadskultur. Kvaliteten på byggnadskulturen styrs av lagstiftningen där de månghundraåriga kraven på beständighet och prydnad i dag uttrycks i Plan- och bygglagens tredje kapitel tionde paragrafen.

Den väsentligaste förutsättningen för ett gott resultat vid ändringar och underhåll av byggnader är, som det sägs i propositionen till lagen (prop 1985/86:1), kunskap. *"Oberoende av åtgärdens omfattning kan varje ändring göras på ett varsamt eller ovarsamt sätt. Ett varsamt tillvägagångssätt skall användas vid genomförandet av såväl ombyggnader som andra ändringar. Det förutsätter att man skaffar sig kunskaper om de värden som byggnaden har och att man tar tillvara dessa värden."*

Byggnader har alltid förändrats och kommer också fortsättningsvis att göra det. För bara några decennier sedan kunde förändringarna ske inom en känd och given ram. Det fanns få men beprövade material och konstruktioner, och deras inbördes samverkan var känd. I dag förekommer en sammanblandning som ibland kan leda till icke önskvärda resultat från såväl utseendemässig som teknisk synpunkt.

Samtidigt är en förändring i synsättet på den byggda miljöns olika värden på gång. Man efterfrågar och diskuterar idag begrepp som stadens identitet, platsens själ, genius loci och liknande. I och med inträdet i EU har även den nationella identiteten och dess förhållande till byggnadskultur och bebyggelsemönster fått ökad uppmärksamhet.

Regeringen uppdrog 1994 åt Boverket att "förse avnämarna med vägledning om hur varsamhetsbegreppet enligt 3 kap. 10 § PBL skall tillämpas i samband med bygglovprövningen."

Därför är denna bok främst avsedd att vara ett analyshjälpmedel för dem som skall tillämpa lagstiftningen. Förhoppningsvis kan den också ge inspiration och kunskap åt alla dem som hyser ett intresse för den byggda miljön och dess utformning. Den kan vara en uppfordran och en metod att själv se, uppleva och avläsa husen. Att analysera vilka detaljer som ger byggnaden dess karaktär, hur dessa förhåller sig till helheten, och huset till sin omgivning.

Ytterligare en viktig aspekt att framhäva rör resurshushållning. Byggnader uppförda före det industrialiserade byggandet, som infördes på 1960-talet, är uppförda av material som var tänkta att underhållas. Det minst resurskrävande handlingsalternativet är därför oftast att underhålla, vårda, värna, förbättra och komplettera den existerande bebyggelsen. S.k. underhållsfria material är per definition engångsmaterial, som inte går att underhålla. Ett kretsloppsanpassat material är ett som kan underhållas gång på gång och därför får en lång omloppstid.

Att förlänga kretsloppet genom att underhålla är att väsentligt bidra till en långsiktigt hållbar samhällsutveckling.

Ansvarig för projektet har varit Urve Lepasoon. Projektet har genomförts på Stadsmiljöavdelningen med deltagande av avdelningschefen Fredrik von Platen, Viveca Berntsson, Ylva Bengtsson, Carl Erik Bergold, Kristiina Kosunen-Eriksson, Eva Steinbach och Susann Johannisson. Från byggavdelningen har Maria Petersson, Ingrid Svehors och Jan Strömdahl deltagit. Fil.dr. Margareta Cramér har svarat för färgsättningen, som granskats av färgkonsult Elvy Engelbrektson. Akvarellerna har utförts av ark. SAR Sofia Lindén.

Projektet har följts av en referensgrupp bestående av representanter från de ideella föreningarna för byggnadsnämndssekreterare och byggnadsinspektörer, läns- och stadsarkitekter och länsantikvarier. Representanter för Riksantikvarieämbetet, Kommunförbundet, Villaägareförbundet och Fastighetsägareförbundet har likaledes deltagit i referensgruppen.

Gösta Blücher